

Шульга Олександр Олександрович, старший інспектор з особливих доручень Головного слідчого управління Національної поліції України

ІСТОРІОГРАФІЯ РОЗВИТКУ СУДОВО-МИСТЕЦТВОЗНАВЧОЇ ЕКСПЕРТИЗИ

Зародження мистецтвознавчої думки належить до періоду античності, а тому її розвиток охоплює всі періоди подальшої історії людства. Визначати основні етапи формування сучасного мистецтвознавства, на теоретичних розробках якого ґрунтуються засоби, методи і методики судового мистецтвознавчого дослідження, доцільно лише з другої половини XIX століття. Це зумовлено системними творчими працями таких діячів науки і мистецтва, як Ш. Бодлер, Дж. Рескін, Я. Буркхардт, Г. Вельфліна, А. Гільдебрандт та ін. Відомо, що у цей період відбулося кількісне і якісне зростання мистецтвознавчих знань, навичок і умінь та перетворення мистецтвознавства в професійну університетську науку.

Розвиток науки про мистецтво – це невід’ємна частина художнього процесу, а вивчення творчості мистецтвознавців так само важливе, як і дослідження творчості окремого художника. Немало блискучих мистецтвознавців викладали в університетах, інститутах і академіях, що мають у своєму складі кафедри теорії й історії мистецтва.

Очевидно, що історія розвитку науки про мистецтво в університетах Російської імперії була пов’язана з утвердженням в них кафедр історії і теорії мистецтва ще 1863 року.

У Європі кафедри історії мистецтва були відкриті раніше – на початку XIX ст. в Кенігсберзькому (1825), а потім у Берлінському та Віденському університетах. Після 1873 р. такі ж кафедри були створені в Лейпцигу, Бонні та Страсбурзі.

Одним з потужних центрів мистецтвознавства в Україні був Харківський університет. Упродовж XIX – початку XX ст. у цьому університеті (до його реорганізації в 1920-х роках) разом із гуманітарними науками розвивалося мистецтвознавство. Основними напрямками діяльності харківської університетської школи мистецтвознавства потрібно вважати дослідження її представниками явищ і пам’ятників класичного, візантійського, українського мистецтва [1].

Таким чином, пізнання історії українського мистецтвознавства неможливо оцінити без глибокого осмислення феномену харківської університетської школи мистецтвознавства.

Для означених історичних віх виникнення судової мистецтвознавчої експертизи як самостійного напрямку судових експертних досліджень недостатньо говорити лише про розвиток власне мистецтвознавчої науки, оскільки тут необхідна також затребуваність значної кількості таких експертиз, які проводять з метою встановлення істини під час розслідування злочинів і розгляду справ в суді.

Попри те, що історія вчинення злочинів у сфері мистецтва налічує не одну тисячу років, становлення судової мистецтвознавчої експертизи як самостійного спеціального наукового напрямку судових експертних досліджень почалося доволі пізно. Це пов’язано: по-перше, з розвитком науки мистецтвознавства, формування якої в сучасному вигляді можна зарахувати до другої половини XIX ст.; по-друге, з розвитком науки криміналістики та судової експертології; по-третє, з переосмисленням ставлення суспільства до творів мистецтва, які відбувалися в другій половині XX ст., коли цінними стали не лише дорогоцінні метали, коштовні камені та інші матеріали, з яких вони виготовлені, а й їх власна історична, художня та культурна цінність. Важливим аргументом на користь формування мистецтвознавчої експертизи є і те, що в міжнародно-правових документах закріплено невід’ємність загальнолюдського права на культуру, а також і те, що ціни на твори мистецтва в світі стабільно високі [2, с. 5].

Аналіз результатів наукових досліджень опублікованих у підручниках, монографіях, навчальних посібниках, довідково-аналітичних узагальненнях за останні 137 років (1880–2017 рр.) засвідчує, що в мистецтвознавчій, експертознавчій і криміналістичній літературі приділено недостатньо уваги питанням правового і наукового забезпечення мистецтвознавчих досліджень в Україні.

Результати наведених наукових узагальнень підтверджують, що ці проблеми цікавили дослідників, однак вони потребують подальших наукових пошуків, оскільки це стосується базових духовних цінностей, засадничих світоглядних положень, які пов’язані з гармонійним розвитком особистості, суспільства, держави, цивілізації.

Це зумовлено тим, що кожна держава формується навколо світоглядних звичаїв, культурних традицій, персональних духовних цінностей, унікальних творів мистецтва, філософських поглядів певної спільноти людей, які визначають сутнісну стратегію національної ідеї. Саме вона є рухомою силою етносу, оскільки базуючись на повазі до світського історичного минулого, пам’яті пращурів, формує, об’єднує та надихає на подальший розвиток суспільства в майбутньому. Культурна спадщина, гармонійно поєднує універсальні духовні та культурні цінності порядності, професійності, чесності, справедливості багатьох поколінь, а також є надійним підґрунтям, фундаментом для відродження та формування національної ідеї держави.